

АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО И ПРОЦЕСС

УДК 347.19(477)

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Анастасія ЛИТВИНЕНКО,

здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
адвокат, партнер

Товариства з обмеженою відповідальністю «Юридична фірма «Алькіріс»»

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена визначенню поняття фінансової діяльності держави в сучасній юридичній науці України і деяких закордонних країн та розвитку розуміння даного поняття в науці фінансового права в різні періоди. Досліджуються сфери поширення фінансової діяльності держави, її значення для приватного сектора українського суспільства. Вивчаються особливості впливу фінансової діяльності держави на сферу державної реєстрації суб'єктів господарювання за чинним законодавством України. Автором розглядається значення та сутність державної реєстрації суб'єктів господарювання в Україні як складника управлінської діяльності держави та її співвідношення з фінансовою діяльністю держави.

Ключові слова: фінансова діяльність держави, фінанси, державна реєстрація, суб'єкти господарювання, збори, державне мито.

STATE REGISTRATION OF BUSINESS ENTITIES IN STATE FINANCIAL ACTIVITY

Anastasiia LITVYNENKO,

Applicant at the Department of Legal Support of Business Activity
of Kharkiv National University of Internal Affairs Lawyer, Partner
at "Alkiris" Law Firm

The article is devoted to the definition of state financial activity in the modern legal science of Ukraine and some foreign countries as well as the development of understanding this term in the science of financial law in different periods. It is searched the incidence of state financial activity, its meaning for the private segment of Ukrainian society. It is studied the peculiarities of influence of state financial activity over the sphere of state registration of business entities after the current legislation of Ukraine. The author describes the meaning and the essence of state registration of business entities in Ukraine as the partial of state administrative activity and its correspondence state financial activity.

Key words: state financial activity, finance, state registration, business entities, fees, state duty.

Постановка проблеми. На даний час в Україні триває процес реформування законодавства, зокрема у сфері господарської діяльності. Одними із ключових законодавчих змін останніх років у даній сфері стало ухвалення в новій редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 26 листопада 2015 р. [1], а також ухвалення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 р. [2]. Значних змін у результаті ухвалення зазначених законів і окремих підзаконних нормативно-правових актів зазнала процедура державної реєстрації суб'єктів господарювання. Вказані зміни здебільшого позитивні, оскільки спрямовані на децентралізацію державної реєстрації суб'єктів господарювання, спрощення окремих процедур, пов'язаних із державною реєстрацією, а також зміну загального підходу держави до даного напрямку управлінської діяльності. Водночас багато проблемних питань, пов'язаних із державною реєстрацією суб'єктів господарювання, залишилися невирішеними, крім того, окремі з них були зумовлені ухваленням законодавчих змін. Невід'ємним складником державної реєстрації суб'єктів господарювання є фінансовий аспект, оскільки в результаті

таких дій збираються грошові кошти до публічних фондів. Динамічні ж законодавчі зміни в цьому напрямі потребують самостійного наукового дослідження.

Актуальність теми дослідження. Фінансова діяльність держави пов'язана насамперед зі збиранням, акумуляцією та перерозподілом грошових коштів між публічними фондами грошових коштів. Важливість даного напрямку управлінської діяльності державної влади важко переоцінити, оскільки її злагодженість та відповідність передбаченим законодавством вимогам забезпечує стабільність існування нашої країни, як і будь-якої іншої. Державна реєстрація суб'єктів господарювання, окрім свого основного завдання, пов'язаного з обліком суб'єктів господарювання, що діють на території нашої держави, спрямована й на збирання грошових коштів за реєстраційні дії та їх спрямування до публічних фондів грошових коштів. У зв'язку із чим даний напрям діяльності є важливим, а в контексті визначених вище законодавчих змін є також актуальним напрямом наукового дослідження.

Стан дослідження. У теорії адміністративного та фінансового права відсутні комплексні наукові роботи, присвячені дослідженню державної реєстрації суб'єктів

господарювання в контексті фінансової діяльності держави. Так, окремі питання фінансово-правового регулювання діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування досліджувалися такими науковцями, як: О.М. Бандурка, Д.О. Білінський, Л.К. Воронова, О.П. Гетманець, О.О. Дмитрик, Ю.М. Жорнокуй, С.В. Запольський, Ю.О. Костенко, М.П. Кучерявенко, О.П. Орлюк, І.Є. Криницький, Л.А. Савченко, Н.І. Химичева й інші. Різноманітні аспекти державної реєстрації суб'єктів господарювання на монографічному рівні вивчали Н.В. Галіцина, О.О. Зоріна, Д.І. Іванов, Л.П. Котяш, А.С. Ластовецький, О.М. Тріхонюк, Г.З. Хафізова, П.П. Черевко, О.Г. Юшкевич та інші.

Метою і завданням статті є дослідження загальних особливостей державної реєстрації суб'єктів господарювання саме в контексті фінансової діяльності держави з урахуванням останніх законодавчих змін, що відбулися в даній сфері правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Держава є унікальним та на даний час, напевно, найбільш ефективним способом організації суспільства. Будь-який механізм потребує грошових витрат, і держава не є винятком. Е.М. Берендтс слушно зазначив, що будь-які союзи людей, зокрема і держава, потребують речових благ або особистих сил людей. Ним зауважується, що ані безпека людини, ані благоустрій її життя не можуть бути досягнуті без витрат речових благ та без того, щоб сили окремої людини не були використані для цілей, загальних для всіх членів суспільства [3, с. 4].

Отже, держава, з огляду на власні цілі та завдання змушена, серед іншого, управляти деякими благами, що є основою функціонування й існування самої держави та впорядкування інших суспільних інститутів. Даний напрям діяльності держави визначається як її фінансова діяльність, відношення до якої теорією права можна вважати сформованою. Так, в юридичній літературі публічну фінансову діяльність держави визначають як планомірний процес збирання (акмуляції, мобілізації), розподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, за допомогою яких забезпечується практичне здійснення завдань і функцій держави [4, с. 8; 5, с. 22; 6, с. 10].

Аналогічний, хоча й дещо розширений, погляд підтримує Л.О. Ханкевич, який зауважує, що фінансову діяльність необхідно розуміти як діяльність органів управління державними, територіальними і корпоративними фінансами, у результаті якої реалізується розподільча і контрольна функція фінансів і здійснюється міжнаціональне, міжтериторіальне та міжгалузеве розподілення фінансових ресурсів [7, с. 22]. Отже, автор наголошує на тому, що фінансова діяльність держави полягає не тільки в перерозподілі фінансів всіх рівнів, а й в контролі за їх використанням. Варто зазначити, що цю думку поділяють й інші представники науки фінансового права. Так, Н.І. Хімичьова та О.В. Покачалова вважають, що фінансова діяльність держави виражається у виконанні державою і муніципальними утвореннями функцій зі створення (формування), розподілення і використання їхніх грошових фондів і доходів з метою реалізації власних завдань. Невід'ємним елементом такої діяльності є фінансовий контроль, що впливає із сутності фінансів [8, с. 98]. Контроль як складник фінансової діяльності держави визначає й колектив авторів підручника з фінансового права за загальною редакцією М.П. Кучерявенка [9, с. 17]. Варто зазначити, що такий підхід до розуміння фінансової діяльності держави простежується ще в роботах фахівців із фінансового права XIX ст. Наприклад, В.О. Лебедєв зауважував, що фінансова влада держави полягає, зокрема, у контролі за державною касою та поданні загального звіту керівництву про фінансове господарство [10, с. 120].

Отже, фінансова діяльність як діяльність, пов'язана зі збиранням, акумулюванням, перерозподілом публічних фі-

нансів, а також діяльність із контролю за правильністю та законністю використання публічних фінансів, охоплює абсолютно всі публічні сфери життя суспільства. Крім того, у разі, так би мовити, «проникнення» публічних фінансів у приватну сферу, наприклад, у результаті проведення публічних закупівель, фінансова діяльність держави реалізується й у приватному секторі. Отже, фінансова діяльність держави охоплює значний обсяг суспільних відносин, оскільки пов'язана з усіма публічними фінансами, що є в державі.

Варто звернути увагу на те, що фінансова діяльність держави орієнтована саме на публічні фінанси. Річ у тому, що фінанси є категорією, яка використовується передусім, в економічній науці. Так, з погляду економіки фінансами є економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для виконання функцій та завдань суб'єктів господарювання, а також будь-якої фізичної особи та суспільства загалом, забезпечення умов розширеного відтворення [11, с. 4]. Також термін «фінанси» розуміють як фонди грошових коштів, що перебувають у розпорядженні держави і підприємств, так і систему їх формування, розподілу і використання [12, с. 5]. Отже, фінанси є як державними (або, якщо більш точно виражатися, публічними, тобто такими, що також містять кошти територіальних громад), так і приватними. Однак предметом науки фінансового права є саме публічні фінанси, на що не раз звертали увагу фахівці в даній сфері. Наприклад, ще Поль Марі Годме зауважував, що фінансове право – це наука про державні фінанси, приватні фінанси є предметом вивчення інших наук. Приватними фінансами вважають такі цінності, як гроші, грошові зобов'язання тощо, які належать окремим особам або приватним об'єднанням [13, с. 41]. Аналогічної думки дотримуються й інші представники науки фінансового права [14, с. 27].

Отже, можна стверджувати, що фінансова діяльність держави являє собою один із напрямів управлінської діяльності держави, що полягає в збиранні, акумулюванні, перерозподілі та контролі за використанням публічних фінансів, а саме коштів, що акумулюються в загальнодержавних і місцевих, що належать до власності територіальних громад, фондах грошових коштів.

Як зауважувалося вище, фінансова діяльність держави реалізується в межах значного кола суспільних відносин, одними з яких є відносини державної реєстрації суб'єктів господарювання. Можна стверджувати, що державна реєстрація суб'єктів господарювання в окремих аспектах пов'язана з фінансовою діяльністю держави, оскільки під час проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання здійснюється збирання грошових коштів, які акумулюються в публічних фондах грошових коштів. З'ясуємо дане співвідношення більш детально, і насамперед визначимося з поняттям державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Так, ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р. № 755-IV визначає державну реєстрацію юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців як офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в

Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу-підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом [15].

У теорії права склалися різні підходи до розуміння державної реєстрації суб'єктів господарювання. Так, П.П. Черевко називає державною реєстрацію юридичних осіб дії державного реєстратора із включення до державного реєстру юридичних осіб, внесення до нього змін, що є предметом адміністративно-правового регулювання [16, с. 15].

Дещо інше, більш розширену й обґрунтовану позицію із цього питання має О.М. Трихонюк, яка зауважує, що правова природа державної реєстрації юридичних осіб полягає в тому, що вона є комплексним правовим інститутом, який містить норми таких галузей права, як цивільне й адміністративне. Державна реєстрація юридичних осіб являє собою складний юридичний акт, наявність якого має наслідком встановлення, зміну чи припинення цивільних прав. Нею визначаються такі ознаки державної реєстрації юридичних осіб: 1) це акт, який спричиняє юридичні наслідки у вигляді створення, реорганізації чи ліквідації юридичних осіб; 2) це акт визнання і підтвердження державою створення й ліквідації юридичної особи (дана ознака підкреслює публічність державної реєстрації, яка, з одного боку, здійснюється уповноваженим на це державним органом, а з іншого – має відкритий характер, як у частині дотримання процедури її проведення, так і в частині об'єкта реєстрації); 3) є єдиним доказом створення чи ліквідації юридичної особи, що свідчить про виключність державної реєстрації [17, с. 7–8].

Досить схожою є позиція Д.І. Іванова, який вважає, що сутність державної реєстрації комерційних організацій полягає у владній діяльності органів державної влади, уповноважених здійснювати державну реєстрацію, у вчиненні ними юридично значущих дій правозастосовного характеру у вигляді внесення в державний реєстр юридичних осіб відповідних відомостей про комерційні організації, що є юридичним фактом, який має наслідком набуття статусу юридичної особи та цивільної правосуб'єктності, виникнення, зміну й припинення правовідносин цивільно-правового характеру, і водночас вона є організаційно-правовою формою реалізації реєстраційних повноважень органів державної влади і методом державного управління у сфері економіки, фінансів, послуг і підприємництва [18, с. 9].

О.О. Зоріна, з урахуванням цілей, завдань, природи державної реєстрації юридичних осіб, визначає дане поняття як комплексний адміністративно-правовий режим у сфері підприємницької діяльності, у межах якого реалізуються права й обов'язки суб'єктів реєстраційних відносин. Крім того, державна реєстрація юридичних осіб розглядається нею як адміністративна процедура й адміністративно-правова форма [19, с. 150].

Н.В. Галіцина під час дослідження особливостей створення й діяльності товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) зауважує, що державна реєстрація ТОВ може бути визначена як встановлений законом порядок легалізації, зміни правового статусу чи припинення ТОВ шляхом ухвалення органом реєстрації (суб'єктом публічної адміністрації) адміністративного акта, на підставі якого вноситься відповідний запис до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців України [20, с. 17].

Зауважимо, що в теорії права є й дещо нестандартні підходи до розуміння державної реєстрації суб'єктів господарювання. Зокрема, О.Г. Юшкевич у контексті дослідження державної реєстрації фізичних осіб-підприємців розглядає державну реєстрацію як адміністративну послугу, тобто як діяльність публічної адміністрації зі створення необхідних умов для реалізації громадянами й іншими суб'єктами адміністративних відносин їхніх прав у

сфері здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування [21, с. 15].

А.С. Ластовецький вживає термін «дозвільно-реєстраційні процедури», який визначає як необхідну форму контролю у сфері підприємницької діяльності [22, с. 13].

Л.П. Котьяш називає державну реєстрацію юридичних осіб об'єктом адміністративно-правового регулювання реєстрації юридичних осіб, що є суспільним благом, яке дає можливість громадянам стабільно і довгий час отримувати товари й послуги від «вічних» осіб, які не припиняються з моментом смерті фізичної особи, а також вчинення спеціальними суб'єктами публічної адміністрації юридично значущих адміністративних дій у сфері легалізації або припинення юридичної особи, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законодавством із метою реалізації різноманітних підприємницьких, політичних, професійних, спортивних та інших прав для можливості забезпечення корисними благами суспільства [23, с. 11].

Отже, можна стверджувати, що як в чинному законодавстві України, так і в теорії права України й закордонних країн є різні підходи до розуміння державної реєстрації суб'єктів господарювання. Зауважимо, що державну реєстрацію суб'єктів господарювання розуміють як: діяльність суб'єкта реєстрації; процедуру, за якою відбувається реєстрація; адміністративно-правовий режим; форму контролю тощо. Усі вказані підходи є так чи інакше обґрунтованими та з різних поглядів відображають сутність державної реєстрації суб'єктів господарювання. Беззаперечним є розуміння державної реєстрації суб'єктів господарювання як юридичного факту, який, по-перше, породжує, змінює або припиняє правосуб'єктність суб'єктів господарювання як таких, а у зв'язку із цим зумовлює виникнення, зміну чи припинення відносин за участі суб'єктів господарювання.

З огляду на чинне законодавство України, а саме на Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», державна реєстрація суб'єктів господарювання є елементом фінансової діяльності держави, оскільки в результаті вчинення різноманітних реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання здійснюється сплата коштів (зборів) до бюджету відповідно до положень Бюджетного кодексу України (ст. 37 вказаного нормативно-правового акта) [15].

Висновки. Зважаючи на вищезазначене, можна дійти таких висновків:

- фінансова діяльність держави являє собою один із напрямів її управлінської діяльності держави, що полягає в збиранні, акумулюванні, перерозподілі та контролі за використанням публічних фінансів, а саме коштів, що акумулюються в загальнодержавних і місцевих, що належать до власності територіальних громад, фондах грошових коштів;

- державну реєстрацію суб'єктів господарювання розуміють як: діяльність суб'єкта реєстрації; процедуру, за якою відбувається реєстрація; адміністративно-правовий режим; форму контролю тощо. Беззаперечним є розуміння державної реєстрації суб'єктів господарювання як юридичного факту, який породжує, змінює або припиняє правосуб'єктність суб'єктів господарювання як таких, а у зв'язку із цим зумовлює виникнення, зміну чи припинення відносин за участі суб'єктів господарювання;

- державна реєстрація суб'єктів господарювання в окремих аспектах пов'язана з фінансовою діяльністю держави, оскільки під час проведення реєстраційних дій щодо суб'єктів господарювання здійснюється збирання грошових коштів, які акумулюються в публічних фондах грошових коштів.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 835-VIII // Законодавство України: база даних. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/835-19/paran6#n6>.
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII // Законодавство України: база даних. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
3. Берендтс Э.Н. Русское финансовое право. Санкт-Петербург: Типо-Литография С.-Петербургской одиночной тюрьмы, 1914. 455 с.
4. Воронова Л.К., Мартыанов И.В. Советское финансовое право. Киев: «Вища школа», 1983. 249 с.
5. Худяков А.И. Избранные труды по финансовому праву. Санкт-Петербург: Юридический центр «Пресс», 2010. 252 с.
6. Мальцев В.А. Финансовое право: учебник для студ. сред. проф. учеб. заведений. 3-е изд., испр. и доп. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 256 с.
7. Ханкевич Л.А. Финансовое право Республики Беларусь: практ. пособ. Минск: Молодеж. науч. об-во. 2004. 282 с.
8. Химичева Н.И., Покачалова Е.В. Финансовое право / отв. ред. Н.И. Химичева. М.: Норма, 2005. 464 с.
9. Финансовое право: підручник / М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін.; за ред. М.П. Кучерявенка. Х.: Право, 2016. 440 с.
10. Лебедев В.А. Финансовое право. Том 1. Санкт-Петербург: Типо-литография А.М. Вольфа, 1882. 360 с.
11. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. Теорія фінансів: підручник / за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
12. Годме П.М. Финансовое право. Москва: Прогресс, 1978. 429 с.
13. Финансовое право: підручник / М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін.; за ред. М.П. Кучерявенка. Х.: Право, 2016. 440 с.
14. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України

від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Законодавство України: база даних. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

15. Черевко П.П. Створення юридичних осіб приватного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2009. 26 с.
16. Трихонюк Е.Н. Правовое регулирование государственной регистрации юридических лиц (проблемы теории и судебной практики): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2007. 25 с.
17. Иванов Д.И. Административно-правовой механизм государственной регистрации коммерческих организаций в Российской Федерации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2017. 25 с.
18. Зорина Е.А. Государственная регистрация юридических лиц в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2015. 197 с.
19. Галіцина Н.В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариства з обмеженою відповідальністю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 23 с.
20. Юшкевич О.Г. Провадження в справах про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 19 с.
21. Ластовецький А.С. Організаційно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2005. 22 с.
22. Котяш Л.П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 17 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Литвиненко Анастасія Анатоліївна – здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ, адвокат, партнер ЮФ «Алькіріс»

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Lytvynenko Anastasiia Anatoliyivna – Applicant at the Department of Legal Support of Business Activity of Kharkiv National University of Internal Affairs, Lawyer, Partner at “Alkiris” Law Firm

anastasiya.lytvynenko@gmail.com